

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความนำ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสาน เป็นบริเวณที่ราบสูงซึ่งเรียกกันว่า แอ่งโคราช เป็นแอ่งที่มีวัฒนธรรมอันยาวนานหลายพันปี ชุมชนวัฒนธรรมต่าง ๆ กระจายตัวอยู่ตามลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ ตามวัตถุโบราณที่ค้นพบ ส่วนใหญ่เป็นเครื่องปั้นดินเผา ทำให้ทราบว่าแต่ละชุมชนมีประเพณีวัฒนธรรมที่ต่างกัน เช่น ประเพณีผีสงกรานต์ จึงแบ่งออกได้ 3 กลุ่ม ใหญ่ ๆ คือ กลุ่มทุ่งกุลารุ่ล กลุ่มทุ่งสำริด และกลุ่มโนนชัย

- กลุ่มทุ่งกุลารุ่ล อยู่บริเวณฝั่งเหนือของลำน้ำมูล และฝั่งใต้ของลำน้ำชี ความหนาแน่นของชุมชนจะอยู่บริเวณทุ่งกุลารุ่ลร้างให้ วัฒนธรรมที่เด่นชัดก็คือ การบรรจุศพคนตายลงในภาชนะดินเผาขนาดใหญ่ ประเพณีนี้ทำสืบเนื่องกันมาจนถึงสมัยทวารวดี

- กลุ่มทุ่งสำริด อยู่บริเวณตอนบนของลุ่มแม่น้ำมูล ในเขต จ.นครราชสีมา พบรูปร่างเครื่องปั้นดินเผาที่มีรูปร่างแตกต่างจากชุมชนอื่น คือมีคอคอด ส่วนปากบานเป็นปากแตร และพบเครื่องปั้นดินเผาสีดำ เรียกว่า พิมายดำ

- กลุ่มโนนชัย อยู่บริเวณตอนบนของลำน้ำชี และลำน้ำสาขาเขตจังหวัดขอนแก่นต่อกับเขตจังหวัดมหาสารคาม พบเครื่องปั้นดินเผาที่มีการชุบสีมีลายเขียนสีรอบ ๆ ภาชนะ และเคลือบสีแดง ผังรวมกับศพ มีหลายรูปแบบและแตกต่างจากภาชนะดินเผาในท้องถิ่นอื่นๆ

นอกจากสิ่งที่เป็นหลักฐานทางวัตถุของชุมชนโบราณในแอ่งโคราชแล้ว จะเห็นได้ว่าอีสานมีวัฒนธรรมอันดีสืบเนื่องต่อกันมา ไม่ว่าจะเป็นด้าน ภาษา ดนตรี บทกลอน (ผญา) วิถีชีวิตที่อยู่ในศีลธรรม ผู้ที่เข้ามาสัมผัสใกล้ชิดจึงจะทราบซึ่ง อ่อนช่อนได้

เครื่องปั้นดินเผาในอดีตเคยรุ่งโรจน์ มีรูปแบบหลากหลายสวยงาม แต่ในปัจจุบันคงเหลือแต่รูปแบบที่เกิดจากประโยชน์ใช้สอย ซึ่งมีไม่กี่รูปแบบ ชาวอีสานส่วนใหญ่ในปัจจุบัน ที่ทำภาชนะดินเผา ก็มีแต่ชนชาวไทยโคราช กลุ่มชนอื่น ๆ ไม่นิยมทำกัน อีสานมีทรัพยากรธรรมชาติที่จะนำมาทำเครื่องปั้นดินเผาได้อย่างอุดมสมบูรณ์ อีกทั้งยังมีมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้สร้างรูปแบบภาชนะดินเผาไว้อย่างหลากหลาย หหมดจากหน้ามาแล้ว ก็ชุบดินจากข้างลำห้วย มาเป็นหม้อ หรือภาชนะไว้ใช้สอยในครัวเรือน ที่เหลือจากนั้นก็นำไปขาย เป็นอาชีพที่ไม่ต้องลงทุนมาก เป็นรายได้เสริมจนเจือจรรบครัวได้เป็นอย่างดี ไม่ต้องอพยพไปขายแรงงานยังกรุงเทพมหานคร เป็นเรื่องที่น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่งที่ชาวอีสานขาดความสนใจในอาชีพนี้ แต่ก็สามารถที่จะทำให้ชาวบ้านหันมาให้ความสนใจอาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผาได้ ถ้าทุก ๆ ฝ่ายไม่ว่ารัฐหรือเอกชนให้ความสนับสนุน

การวิจัยเรื่องนี้จะนำเสนอและศึกษารูปแบบภาษาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน ของชุมชนกลุ่มแม่น้ำชี เสนอแนะการพัฒนาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาไฟต่ำ โดยพัฒนาเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเครื่องปั้นดินเผา เช่น ปรับปรุงส่วนผสมวัตถุดิบคือดิน การออกแบบรูปทรงภาษาให้ดูสวยงาม วิธีการเผาในหลาย ๆ วิธี การขึ้นรูปภาษาในแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นการทุนแรง และง่ายขึ้นในการผลิต จนถึงการผลิตแบบอุตสาหกรรมขนาดย่อมในครัวเรือน สามารถสร้างอาชีพเป็นรายได้เงินจือครอบครัวได้เป็นอย่างดี

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

การศึกษารูปแบบของเครื่องปั้นดินเผาไฟต่ำในจังหวัดขอนแก่น และจังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1.2.1 เพื่อสำรวจรูปแบบการทำเครื่องปั้นดินเผาไฟต่ำในจังหวัดขอนแก่น และ จังหวัดมหาสารคามในปัจจุบัน และบันทึกไว้เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาต่อไป

1.2.2 เพื่อสำรวจการใช้เทคโนโลยี วัตถุดิบ ในการผลิตเครื่องปั้นดินเผาของ จังหวัดขอนแก่น และมหาสารคาม

1.2.3 นำรูปแบบเทคโนโลยีการผลิต วัตถุดิบ ในปัจจุบันเปรียบเทียบกับอดีตซึ่งมีการขุดค้น วัตถุโบราณที่ผ่านแล้ว เพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์และหาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาไฟต่ำต่อไป

1.2.4 เพื่อนำเสนอให้เห็นถึงภูมิปัญญาชาวบ้านที่ผลิตภัณฑจากวัสดุที่หาได้จากท้องถิ่น และใช้เทคโนโลยีง่าย ๆ ในกรรมวิธีการผลิต แต่เป็นเทคโนโลยีขั้นสูงนำศึกษา ยิ่งนัก เป็นการผลิตขึ้นเพื่อรับใช้ชุมชนของตัวเองและชุมชนข้างเคียง นอกเหนือจากผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผานี้จะรับใช้ใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของชาวบ้านแล้ว การใช้วัสดุ นี้ยังไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อสภาพแวดล้อมเหมือนกับภาษาที่เราใช้อยู่ในปัจจุบัน อีกทั้งชี้ให้เห็นว่าเครื่องปั้นดินเผานี้สามารถบ่งบอกเอกลักษณ์ของชุมชนเป็นหลักฐานทางโบราณคดีของวัฒนธรรมที่ผ่านมามากมายพันปีอีกด้วย

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

สำรวจรูปแบบเครื่องปั้นดินเผาไฟต่ำ เทคโนโลยีในการผลิต การใช้สอย วัสดุและแหล่งวัตถุดิบ ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคามในปัจจุบัน แต่จะเน้นรูปแบบเครื่องปั้นดินเผาไฟต่ำ เป็นสำคัญ และศึกษาเทคโนโลยี การใช้สอยวัสดุ เป็นส่วนประกอบเพราะเป็นตัวแปรที่สัมพันธ์กันทำให้เกิดรูปแบบต่าง ๆ ขึ้น เพื่อที่จะให้ได้มาซึ่ง ข้อมูล ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบเครื่องปั้นดินเผาไฟต่ำนี้ อันจะนำไปสู่ทิศทางการส่งเสริมปรับปรุงพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา เพื่อเป็นอาชีพต่อชาวบ้านในภูมิภาคนี้ต่อไปในอนาคต

1.4 วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาเป็นการสำรวจรูปแบบเครื่องปั้นดินเผาไฟดำครั้งนี้ ครอบคลุมเขตพื้นที่จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคามทั้งหมด จะเข้าไปศึกษาในแหล่งผลิตโดยดำเนินวิธีการศึกษาดังนี้

1.4.1 การตรวจสอบข้อมูลจากเอกสาร

- 1) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของแหล่งผลิตจากรายงานการวิจัย
- 2) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของการขุดค้นพบวัตถุโบราณจากรายงานการวิจัย
- 3) ศึกษาจากเอกสารสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมเป็นข้อมูลสนับสนุนการวิเคราะห์ ให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้ถูกต้องและสมบูรณ์

1.4.2 การศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์

การศึกษารวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยวิธีสังเกต และสนทนา และเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งจะใช้เครื่องมือบันทึกข้อมูลด้วยกล้องถ่ายภาพ เทปบันทึกเสียง การทบทวนข้อมูลด้วยหนังสือและการ Sketch (ภาพลายเส้น) นอกจากนี้จะมีการติดต่อสอบถามจากหน่วยราชการ นักพัฒนากระดับอำเภอ

สำหรับขั้นตอนการดำเนินงาน มีดังต่อไปนี้

1. หาแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผา โดยสอบถามจากร้านค้าที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา หรือหากจากรายงานการวิจัยที่เคยสำรวจว่าหมู่บ้านใดบ้างที่ผลิตเครื่องปั้นดินเผา นี้ หรือสอบถามจากนักพัฒนากระดับอำเภอ เป็นต้น
2. ออกสำรวจ สัมภาษณ์ เก็บข้อมูลและบันทึก
3. รวบรวมข้อมูลและนำมาวิเคราะห์รูปแบบในเชิงวิชาการการออกแบบ จับประเด็นปัญหา และหาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่อไป
4. สรุป เสนอแนะ และประเมินผลโครงการ